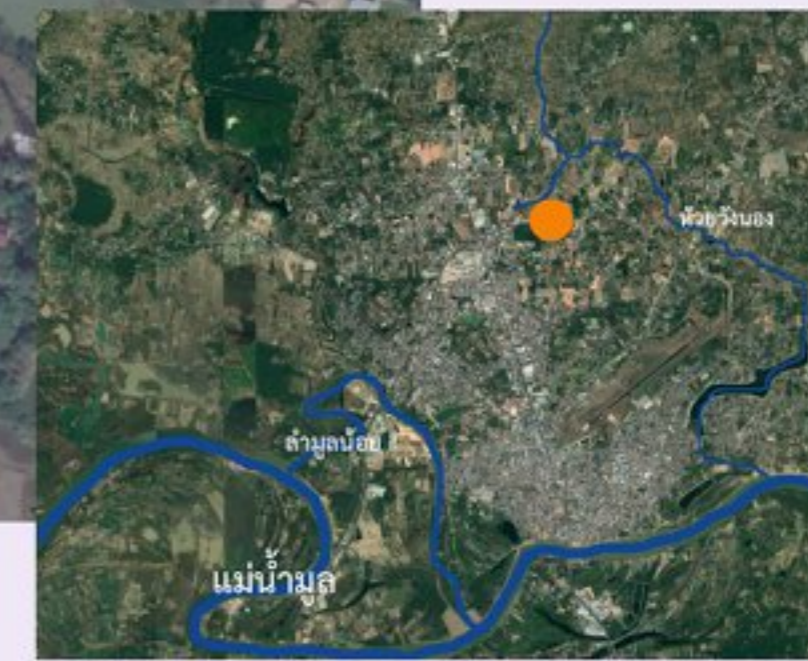

แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

๑. ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์

แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง ตั้งอยู่ในเขตบ้านก้านเหลือง ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นแหล่งโบราณคดีขนาดใหญ่ อยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองอุบลราชธานี ในบริเวณที่เรียกว่า “ดอนดงเมือง” แต่เดิมนั้นมีพื้นที่ประมาณ ๑๐๐ ไร่ ลักษณะเป็นเนินดินขนาดใหญ่ สูงจากพื้นที่โดยรอบประมาณ ๓ - ๔ เมตร และสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๑๓๐ เมตร มีคลองสาขาของลำห้วยวังนองไหลผ่านทางทิศเหนือ และลำห้วยวังนองไหลลงทางทิศใต้ ไปบรรจบกับแม่น้ำมูลที่บริเวณบ้านท่าเตาไห ตำบลปทุม อำเภอเมือง ระยะทางประมาณ ๖.๒ กิโลเมตร

ปัจจุบันแหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง มีสภาพเป็นพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๔ ตัดผ่านกลางเนินทำให้แหล่งโบราณคดีถูกเปลี่ยนแปลงไป

๒. ประวัติการค้นพบและการดำเนินงานที่ผ่านมา

ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีมานานแล้ว แต่ไม่ได้รับความสนใจมากนัก จนเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๓ มีการขุดดินเพื่อทำโครงการหมู่บ้านการเคหะอุบลราชธานี ทำให้มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีเป็นจำนวนมากเจ้าของโครงการฯจึงทำหลังคาชั่วคราวคลุมหลักฐานดังกล่าวไว้ เพื่อรอให้กรมศิลปากรมาตรวจพิสูจน์

จนเมื่อพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุบลราชธานี มาทำการขุดกู้เพื่อเก็บโบราณวัตถุเข้าไว้ในพิพิธภัณฑ์และต่อมาได้นำออกจัดแสดงในนิทรรศการหลักของพิพิธภัณฑ์

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๓ กรมศิลปากร คณะทำงานสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดีในพื้นที่โครงการเขื่อนปากมูล ได้มาศึกษาโบราณวัตถุที่แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลืองและที่เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุบลราชธานี โดยวิเคราะห์ว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ มีอายุอยู่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย อายุประมาณ ๕๐๐-๑๐๐ ก่อนคริสตศักราช (๕๐๐-๑๐๐ BC)

พ.ศ. ๒๕๓๕ หน่วยศิลปากรที่ ๖ พิมาย ซึ่งรับผิดชอบพื้นที่เขตอีสานตอนล่างในขณะนั้น และกองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้มาทำการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดี จำนวน ๒ หลุม ประกอบด้วย หลุมขุดค้นที่ ๑ ขนาด ๔x๖ เมตร และหลุมขุดค้นที่ ๒ มีขนาด ๕x๖ เมตร และจัดสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ประจำแหล่งโบราณคดี (Site Museum)

๓. การขุดค้นทางโบราณคดี

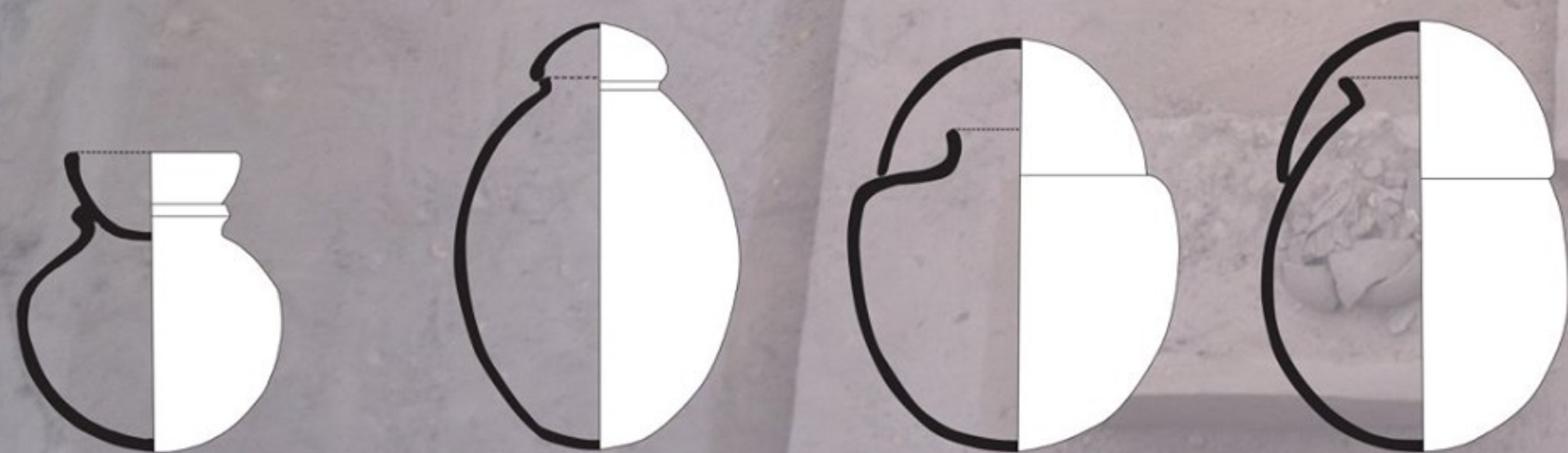
จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลืองเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๕ จำนวน ๒ หลุม คณะทำงานได้เลือกหลุมขุดค้นที่ ๒ ซึ่งอยู่ภายในวัดก้านเหลือง จัดสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ประจำแหล่งโบราณคดี (Site Museum) โดยผลการศึกษาข้อมูลทางโบราณคดีที่พบจากการขุดค้นทั้ง ๒ หลุม สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ สมัย ดังนี้

สมัยที่ ๑ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย อายุราว ๒,๕๐๐ - ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว

ชั้นดินสมัยนี้อยู่ที่ระดับความลึกประมาณ ๑๓๐ - ๔๒๐ เซนติเมตร หลักฐานสำคัญที่พบ ได้แก่ กลุ่มภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ จำนวน ๑๑ กลุ่ม กลุ่มละไม่น้อยกว่า ๓ ใบ โดยจะมีภาชนะหลัก ๑ ใบ ซึ่งมีฝาปิดเสมอ และพบว่าการขุดหลุมฝังภาชนะหลักก่อนแล้วจึงวางขวานเหล็กมีบ้อง ๑ อันไว้ข้างหม้อกระดูกแล้วกลบดินทับ หลังจากนั้นจึงไปขุดขึ้นส่วนภาชนะดินเผาที่ปากหลุม ซึ่งเป็นพิธีกรรมการทำศพครั้งที่ ๒ โดยเป็นการเก็บเอากระดูกมนุษย์ที่เนื้อหนังย่อยสลายแล้วมาบรรจุในภาชนะดินเผา พร้อมด้วยสิ่งของอุทิศอีกครั้ง

ภาชนะดินเผาบรรจุกระดูก (Burial Jar) ที่พบสามารถแบ่งพัฒนาการของรูปทรงออกได้เป็น ๒ ช่วงเวลา ดังนี้

ช่วงที่ ๑ เป็นภาชนะดินเผาทรงรี หรือทรงรูปไข่ ขนาดใหญ่ มีฝาปิด มีรูปแบบสันนิษฐานดังภาพ

ช่วงที่ ๒ เป็นภาชนะดินเผาทรงกลม และทรงกะลาหรือกระทะ มีรูปแบบสันนิษฐาน ดังภาพ

นอกจากนี้ ยังพบหลักฐานเครื่องมือเหล็ก ชี้อัน แกลบข้าว ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา หินดู แ่่งดินเผา ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ผู้คนที่แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง มีการดำรงชีวิตแบบสังคม เกษตรกรรม รู้จักปลูกข้าว ทำการถลุงโลหะเพื่อผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ และรู้จักผลิตภาชนะดินเผาเพื่อใช้เองแล้ว

สมัยที่ ๒ สมัยประวัติศาสตร์ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖

แม้ว่าจะไม่พบหลักฐานการใช้ตัวอักษร แต่ในชั้นดินระดับบน ๆ ได้พบชิ้นส่วนพวยกาดินเผา สีขาวนวล เนื้อดินละเอียด ตกแต่งด้วยการเคลือบน้ำดินสีแดง อันเป็นหลักฐานร่วมสมัยทวารวดี ทำให้สันนิษฐานได้ว่าผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้มีการอยู่อาศัยต่อเนื่องเรื่อยมาจนกระทั่งเข้าสู่ช่วงสมัยประวัติศาสตร์ หรือติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนสมัยประวัติศาสตร์ เมื่อชุมชนพัฒนามาถึงระดับหนึ่งแล้ว ผู้คนในบริเวณนี้จึงย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมืองใหญ่ ทำให้พื้นที่ถูกทิ้งร้างไป

๔. โบราณวัตถุสำคัญที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง

ภาชนะดินเผา

ภาชนะดินเผาบรรจุกระดูก (Burial Jar)

มีลักษณะเป็นภาชนะทรงรี หรือทรงรูปไข่ ก้นกลม และภาชนะทรงกลม ทรงกะลา หรือทรงกระทะ บางกลุ่มมีภาชนะดินเผาขนาดเล็กบรรจุอยู่ภายใน และบางใบมีกลีบข้าวหรือเมล็ดข้าวเปลือกบรรจุอยู่เต็ม

ภาชนะดินเผาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

พบในลักษณะที่เป็นชิ้นส่วนแตกหัก สันนิษฐานว่าเป็นหม้อก้นกลม ปากผาย คอตั้ง บางใบมีพวย ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ ทาน้ำดินและขีดมัน บางใบเป็นทรงขามผิวเรียบ นอกจากนี้ ยังพบหินดุ ซึ่งเป็นอุปกรณ์สำหรับผลิตภาชนะดินเผา

เครื่องประดับสำริด

กำไลแขนสำริด

มีลักษณะเกือบเป็นทรงกระบอก ตัวกำไลผ่าเป็นแนวยาวโดยตลอด มีตะขอสำหรับเกี่ยวยึดวงกำไล ๒ แห่ง ที่ผิวด้านนอกตกแต่งด้วยลายเส้นเชือกพันโดยรอบบางแห่งทำเป็นลายก้นหอย

กำไลข้อมือสำริด

มีหลายรูปแบบ ได้แก่ ทรงกระบอกสั้น ทรงกลม ลายถักเปีย รูปสี่เหลี่ยม เป็นต้น การตกแต่งบางรูปแบบ ตกแต่งด้วยลายเส้นเชือกเช่นเดียวกับกำไลแขน

หวีสำริด (?)

เป็นแท่งกลมยาว มีซี่ยื่นออกมาคล้ายหวี ตกแต่งด้วยลายเส้นเชือกขดพันรอบและ ทำเป็นลายก้นหอยที่ฐานของซี่

เครื่องมือสำริด

กระดิ่งสำริด

ถือเป็นรูปแบบพิเศษ ตกแต่งด้วยลายเส้นเชือก พบเพียง ๒ ชิ้น ในประเทศไทยอีกชิ้นพบที่แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี

ไบฮอกสำริด

จัดเป็นรูปแบบที่ไม่เคยพบมาก่อนในประเทศไทย ลักษณะคล้าย หัวลูกศร ปัจจุบันเก็บรักษาและจัดแสดง ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุบลราชธานี

ขวาน

แบ่งได้เป็น ๒ แบบ คือ ขวานเอวคอด และขวานคล้ายรองเท้าบู๊ท ซึ่งขวานแบบนี้อาจ มีต้นกำเนิด ในลุ่มแม่น้ำห่งเหอหรือแม่น้ำแดง(Honghe) ที่มีอายุร่วม สมัย วัฒนธรรมดองซอน

เครื่องมือเหล็ก

มี ๒ รูปแบบ คือ ขวาน และไบฮอก มีบ้องยาว บางชิ้นมีร่องรอย เมล็ดข้าวหรือเกลบข้าวติดมาด้วย

เครื่องมือสำริดที่ตกแต่งด้วยลายเส้นเชือก พบกระจายทั่วไปภาคอีสานของประเทศไทย นอกจากนี้ยังพบมาก ในวัฒนธรรมดองซอน อายุราว ๕๐๐ - ๑๐๐ ปีก่อนคริสตกาล (ประมาณ ๒,๕๒๐ - ๒,๐๗๐ ปีมาแล้ว) มีศูนย์กลางอยู่ทางตอนเหนือของเวียดนาม และยังปรากฏ ความนิยมในเครื่องมือสำริดของ กลุ่มวัฒนธรรมเตียน ในมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐ ประชาชนจีน ในสมัยราชวงศ์ฮั่น อายุราว ๑๐๐ - ๕๐ ปีก่อนคริสตกาล (ประมาณ ๒,๐๗๐ - ๒,๑๒๐ ปีมาแล้ว)

ข้าว

ถือเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่มีความสำคัญที่ทำให้กล่าวได้ว่า คนโบราณที่บ้านก้านเหลืองมีวิถีชีวิตตามแบบสังคมเกษตรกรรมอย่างแท้จริง รู้จักการปลูกข้าว และการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวแล้ว เมื่อพิจารณาจากลักษณะของเมล็ดข้าวหรือแกลบข้าว ที่มีลักษณะ สั้น ป้อม เชื่อว่าเป็นพันธุ์ข้าวเหนียว และอาจเชื่อมโยงกับปัจจุบันได้ว่า คนที่บ้านก้านเหลือง ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์กินข้าวเหนียวสืบเนื่องมาจนถึงคนอีสานในปัจจุบัน

สรุป

แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง พบหลักฐานการอยู่อาศัยแรกเริ่มของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย อายุประมาณ ๒,๕๐๐-๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว เป็นกลุ่มสังคมระดับหมู่บ้านที่เริ่มมีพัฒนาการเข้าสู่สังคมระดับเมือง รู้จักทำการเกษตร โลหะกรรม ผลิตภาชนะดินเผา และมีรูปแบบการทำศพครั้งที่ ๒ ในภาชนะดินเผา มีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกที่อยู่ห่างไกลออกไปที่อยู่ในประเทศเวียดนามและประเทศจีน จนมีพัฒนาการเข้าสู่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในช่วงประมาณ ๑,๕๐๐-๑,๐๐๐ ปีมาแล้ว โดยได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทวารวดี และเมื่อการพัฒนาชุมชนเข้าสู่ระดับเมืองจึงน่าจะมีการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนไปยังพื้นที่อื่น ทำให้พื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง ถูกทิ้งร้างไป